

Αγ. Μακάριος Νοταράς, γενάρχης του Φιλοκαλισμού

[/ Πεμπτούσια](#)

Ο ΑΓΙΟΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ Ο ΝΟΤΑΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ (1731-1805) Ο ευκλεής ιεράρχης της Κορίνθου και Γενάρχης του Φιλοκαλισμού

Φορητή εικόνα του Αγίου
Μακαρίου Κορίνθου του 19ου αιώνα.
Φυλάσσεται πίσω από τον τάφο
του Αγίου στον Βροντάδο της Χίου

Μία από τις πιο λαμπρές και χαρισματικές φυσιογνωμίες του αγιολογίου των νεοτέρων χρόνων, που αναδείχθηκε ευκλεής και ταπεινός ιεράρχης, Γενάρχης του Φιλοκαλισμού, φωτεινός ασκητής με χάρισμα θεοσημειών, ονομαστός αλείπτης νεομαρτύρων, πολύτιμος συγγραφέας και θαυματουργός άγιος είναι ο Άγιος Μακάριος ο Νοταράς Αρχιεπίσκοπος Κορίνθου, ο οποίος στις 17 Απριλίου 1805 παρέδωσε το πνεύμα του στον Πανάγαθο Θεό στο μυροβόλο και αγιοτόκο νησί της Χίου. Προικισμένος από τον Θεό με βαθιά πίστη και ευλάβεια, αλλά και με ζωηρό αγωνιστικό φρόνημα, ταξιδεύει ακαταπόνητα όσο κανείς άλλος στα νησιά του Αιγαίου και αφήνει παντού τη φιλόθεη βιοτή και αγιαστική του χάρη, ώστε αναδεικνύεται σκεύος εκλογής του Κυρίου μας.

Ο Άγιος Μακάριος (κατά κόσμον Μιχαήλ Νοταράς) γεννήθηκε το 1731 στα ιστορικά Τρίκαλα Κορινθίας. Ήταν γιος του Γεωργαντά και της Αναστασίας και καταγόταν από την επιφανή και αριστοκρατική οικογένεια των Νοταράδων, η οποία διέθετε ισχυρή πολιτική, οικονομική και κοινωνική ισχύ. Από την ονομαστή αυτή οικογένεια προήλθαν εξέχουσες εκκλησιαστικές μορφές, όπως ο θαυματουργός πολιούχος της Κεφαλληνίας Άγιος Γεράσιμος ο Νοταράς (+1579), ο εθνομάρτυρας Λουκάς Νοταράς (+1453) και οι Πατριάρχες Ιεροσολύμων Δοσίθεος (+1707) και Χρύσανθος (+1731). Από τα παιδικά του χρόνια διακρίθηκε για την ευσέβεια, τη σεμνότητα και ταπεινοφροσύνη του, την αγάπη του προς τον συνάνθρωπο και την κλίση του στη μοναχική ζωή, έχοντας ως φωτεινό πρότυπο τον συγγενή και συντοπίτη του, Άγιο Γεράσιμο Νοταρά. Τα πρώτα γράμματα

διδάχθηκε στο ιστορικό μοναστήρι της Κοιμήσεως Θεοτόκου στη Μεσαία Συνοικία των Τρικάλων. Στη συνέχεια μεταβαίνει στην Ιερά Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου στα Καλάβρυτα για να λάβει το αγγελικό σχήμα. Η επιθυμία του όμως μένει ανεκπλήρωτη, αφού η έλλειψη της συγκατάθεσης του πατέρα του τον αναγκάζει να επιστρέψει στα Τρίκαλα. Διορίζεται από τον πατέρα του επιστάτης των γύρω χωριών για να συγκεντρώνει τα οφειλόμενα χρήματα. Όμως ο νεαρός Μιχαήλ όχι μόνο δεν ανταποκρίνεται στην επιθυμία του πατέρα του, αλλά μοιράζει τα χρήματα στους φτωχούς και τους αδυνάτους. Έτσι ο πατέρας του του αφαιρεί την οικονομική διαχείριση και ο Μιχαήλ παραμένει στη πατρική οικία μελετώντας την Αγία Γραφή και διάφορα ψυχωφελή βιβλία. Μετά τον θάνατο του διδασκάλου του, Ευσταθίου αναλαμβάνει ο ίδιος καθήκοντα διδασκάλου για έξι χρόνια, όπου αμισθί εργάζεται ακατάπαυστα για τη μόρφωση των παιδιών της επαρχίας του.

Το 1764 εκδημεί εις Κύριον ο Μητροπολίτης Κορίνθου Παρθένιος και σύσσωμος ο κλήρος και ο λαός επιθυμεί τον Μιχαήλ ως διάδοχο στον θρόνο της Αποστολικής Εκκλησίας της Κορίνθου. Γι' αυτό και ζητούν ομόφωνα από τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Σαμουήλ τον Α' την εκλογή του ενάρετου και σεμνού Μιχαήλ Νοταρά στη Μητρόπολη Κορίνθου. Ο Μιχαήλ μεταβαίνει στην Κωνσταντινούπολη με τις απαραίτητες συστατικές επιστολές και χειροτονείται διάκονος λαμβάνοντας το όνομα Μακάριος, στη συνέχεια πρεσβύτερος και τον Ιανουάριο του 1765 σε ηλικία 34 ετών Μητροπολίτης Κορίνθου.

Ι. Ν. Αγίων Πέτρου και Παύλου
(**Άγιος Μακάριος**) Βροντάδου, Χίος

Επιστρέφει στην Κόρινθο, όπου ο λαός τον υποδέχεται με αγάπη, χαρά και ενθουσιασμό και μιμούμενος τον αρχιποιμένα Χριστό αρχίζει ένα αξιόλογο αναγεννητικό έργο με σκοπό την ανύψωση του εκκλησιαστικού φρονήματος και του πνευματικού επιπέδου του λαού της Κορίνθου. Γι' αυτό και αφοσιώνεται με όλη του την ψυχή στην αναμόρφωση της Αποστολικής Εκκλησίας της Κορίνθου. Κηρύττει ανελλιπώς τον θείο Λόγο, τελεί δωρεάν τα Μυστήρια της Εκκλησίας, δωρίζει συγγράμματα κατηχήσεων για να διδάσκονται όλοι τα νοήματα της πίστεως, μοιράζει κολυμβήθρες σε πόλεις και χωριά, ιδρύει σχολεία, ανακαινίζει ιερούς ναούς και φροντίζει ιδιαίτερα την επιμόρφωση του κλήρου της επαρχίας του. Έτσι παύει τους αγράμματους και προχωρημένους στην ηλικία κληρικούς, απαγορεύει τη συνύπαρξη ιεροσύνης και πολιτικής, καταργεί τη χειροτονία επί χρήμασι και απαιτεί ο κληρικός να κατέχει τα κοινά γράμματα και να έχει την κατάλληλη ηλικία.

Το σπουδαίο ανακαινιστικό έργο του Αγίου διακόπτεται με την κήρυξη του ρωσοτουρκικού πολέμου το 1768. Μεταβαίνει στην Καλαμάτα και συμμετέχει σε

διαβουλεύσεις για την εξέγερση των Πελοποννησίων κατά των Τούρκων. Το 1770 υψώνει τη σημαία της επανάστασης στα Τρίκαλα, αλλά η επαναστατική κίνηση αποτυγχάνει και αναγκάζεται να καταφύγει στη Ζάκυνθο, όπου διδάσκει και ιερουργεί για τρία χρόνια. Το 1771 επισκέπτεται την Κεφαλληνία για να προσκυνήσει το ιερό και χαριτόβρυτο λείψανο του Αγίου Γερασίμου, όπου συνέβη σύμφωνα με την προφορική παράδοση της μονής και το θαυματουργικό γεγονός της εν πνεύματι συνάντησης και συνομιλίας των Αγίων Γερασίμου και Μακαρίου, των δύο δηλαδή επιφανών γόνων της παλαιάς αρχοντικής οικογένειας των Νοταράδων. Στο μοναστήρι του Αγίου στα Ομαλά παραμένει για μερικούς μήνες για να συλλέξει και να συγγράψει παραινέσεις και υποδείγματα Οσίων Πατέρων.

Φορητή εικόνα του Αγίου Μακαρίου
Κορίνθου του 19ου αιώνα. Φυλάσσεται
στην Ιερά Μονή Οσίου Παταπίου
Λουτρακίου Κορινθίας.

Το 1774 μεταβαίνει στην Ύδρα και φιλοξενείται στο μοναστήρι της Παναγίας Φανερωμένης. Ασκεί ιεροκηρυκτικά και αγιαστικά καθήκοντα προς τον υδραϊκό λαό, εγκαινιάζει ιερούς ναούς, όπως τον ιερό ναό των Αγίων Πάντων, που οικοδομήθηκε το 1774 και μονάζει για κάποιο χρονικό διάστημα στο ασκητήριο του Αγίου Ιωαννικίου στην περιοχή της Ζούρβας. Μέχρι σήμερα σώζονται στο αγιοβάδιστο νησί με την πλούσια κολλυβαδική παράδοση η πλατεία, στην οποία δίδασκε τους πιστούς, καθώς και αντιμήνια, που φέρουν την υπογραφή του Αγίου. Στην Ύδρα συναντιέται και συνδέεται με στενή φιλία με τον Νάξιο Νικόλαο Καλλιβούρτζη, τον μετέπειτα περιλάλητο Άγιο Νικόδημο τον Αγιορείτη (1749-1809), για να αποτελέσουν μαζί και με τον Άγιο Αθανάσιο τον Πάριο (1721-1813) τους αρχηγέτες του πνευματικού κινήματος των Κολλυβάδων και τους πρωτεργάτες της φιλοκαλικής αναγέννησης των πατερικών και χριστιανικών γραμμάτων.

Στο μεταξύ του ζητείται να παραιτηθεί από τον μητροπολιτικό θρόνο της Κορίνθου. Ο Άγιος αρνείται να υποβάλλει παραίτηση, αλλά ο Οικουμενικός Πατριάρχης Θεοδόσιος ο Β΄ προχωρεί στην πλήρωση των κενών μητροπόλεων της Πελοποννήσου και χειροτονεί νέο Μητροπολίτη Κορίνθου τον πρωτοσύγκελλο της Μητροπόλεως Νικαίας Γαβριήλ. Ο Άγιος απομακρύνεται αυθαίρετα και αντικανονικά. Δέχεται ανεξίκακα την εκθρόνισή του, αλλά δεν εφησυχάζει και γίνεται σταυροφόρος Χριστού. Αυτοεξόριστος επισκέπτεται διάφορα νησιά του Αιγαίου και ασκεί το ποιμαντικό και ιεροκηρυκτικό του έργο. Ταξιδεύει στη θαλάσσια αυτή περιοχή ακατάπαυστα και μονάζει σε απόκρημνες και ερημικές τοποθεσίες νησιών του Αιγαίου. Γι' αυτό και αποκαλείται «Αιγαίος» Επίσκοπος και

ιεραπόστολος του Αιγαίου. Επισκέπτεται τη Χίο και αργότερα μεταβαίνει στο Άγιο Όρος, όπου συλλέγει πολύτιμο υλικό από χειρόγραφα και προετοιμάζει τη Φιλοκαλία.

Στο Άγιο Όρος δεν βρίσκει γαλήνιο λιμάνι σωτηρίας, αφού ξεσπούν έντονες ταραχές και συγκρούσεις εξαιτίας της θεολογικής διένεξης, γνωστής ως έριδας των Κολλυβάδων. Το κίνημα των Κολλυβάδων είναι το πνευματικό εκείνο κίνημα, που εκδηλώθηκε στο Άγιο Όρος περί τα μέσα του 18ου αιώνα και αποσκοπούσε στην ανακαίνιση της λατρευτικής ζωής της Εκκλησίας και την επιστροφή στην αρχαία εκκλησιαστική παράδοση. Βασικά θέματα του κινήματος ήταν η μη τέλεση μνημοσύνων την Κυριακή, που είναι η ημέρα Αναστάσεως του Κυρίου, η ανάγκη για συχνή Θεία Μετάληψη και η μελέτη πατερικών, ασκητικών και νηπτικών κειμένων τονίζοντας την αξία του ησυχασμού και την ευεργετική πνευματική επίδραση του ασκητικού ήθους.

Η παλαιά εφέστια εικόνα του Αγίου
Μακαρίου από τον ενοριακό ναό του
χωριού Μύλοι της Σάμου, όπου ο
άγιος τιμάται κατ' έτος πανηγυρικά
στις 16 Μαΐου

Εξαιτίας των ταραχών εγκαταλείπει το Άγιο Όρος και μεταβαίνει στη Χίο. Το 1778 φτάνει στην Πάτμο και ιδρύει αργότερα στον λόφο της Κουμάνας ησυχαστήριο με ναύδριο προς τιμήν των Αγίων Πάντων. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στο ιερό νησί της Αποκάλυψης ασκητεύει, αντιγράφει κώδικες, συλλέγει υλικό για τη Φιλοκαλία, μεταφράζει νηπτικοασκητικά κείμενα και συγγράφει τον βίο του Οσίου Χριστοδούλου. Συναναστρέφεται με πνευματικούς πατέρες, όπως με τον Νήφωνα τον Χίο, τον Γρηγόριο τον Νισύριο και τον Αθανάσιο τον εξ Αρμενίας και ασκείται για μικρό χρονικό διάστημα στους Λειψούς στο ησυχαστήριο του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, το οποίο είχε ιδρύσει ο Νήφων ο Χίος. Στη συνέχεια ο Άγιος Μακάριος μεταβαίνει στη Σάμο και διαμένει για κάποιο χρονικό διάστημα στην περιοχή του χωριού Μύλοι, όπου μετά την οσιακή του Κοίμηση ανεγέρθηκε ναός προς τιμήν του, ο οποίος αποτελεί μέχρι σήμερα προσκύνημα με μεγάλη θαυματουργική παράδοση. Μετά τον θάνατο του πατέρα του ο Άγιος προσκαλείται από τα αδέρφια του, που βρίσκονται στην Ύδρα, για να μεταβούν στα Τρίκαλα για τη διανομή της πατρικής περιουσίας. Η άκρα ασκητικότητα και η τέλεια ακτημοσύνη του τον οδηγούν στο να αρνηθεί το μερίδιο της κληρονομιάς, το οποίο παραχωρεί στα αδέρφια του, ενώ καίει όλα τα χρεώγραφα του πατέρα του και χαρίζει τα χρέη στους οφειλότες. Στη συνέχεια ταξιδεύει στη Σμύρνη, όπου αναζητεί και βρίσκει χρηματοδότες για την έκδοση των βιβλίων του, ενώ ενισχύει

πνευματικά την οικογένεια του Ιωάννη Μαυροκορδάτου, ο οποίος αναλαμβάνει τα τυπογραφικά έξοδα των βιβλίων του Αγίου.

Στη συνέχεια μεταβαίνει στη Χίο, όπου εγκαθίσταται σε ασκητικό και ησυχαστικό τόπο κοντά στον ναό του Αγίου Πέτρου στους βορειανατολικούς πρόποδες του όρους Αίπος πάνω από την κωμόπολη του Βροντάδου. Στον ασκητικό αυτό τόπο ο Άγιος ως Μεγαλόσχημος πλέον μοναχός έχοντας μαζί του και τον υποτακτικό Ιάκωβο βρίσκει την ποθούμενη ησυχία και επιδίδεται στην αυστηρή άσκηση, τη φιλανθρωπία και την ανάγνωση νηπτικοασκητικών πατερικών κειμένων. Μέσα από την αδιάλειπτη άσκηση και προσευχή βιώνει θεοπτικές εμπειρίες και φτάνει σε τέτοιο υψηλό βαθμό αγιότητας, ώστε το κατανυκτικό ασκητήριό του γίνεται πόλος έλξης για κάθε πονεμένη ψυχή, που βρίσκει κοντά στον Άγιο την ψυχική ανάπαυση και σωτηρία.

Φορητή εικόνα του Αγίου Μακαρίου
Κορίνθου του 19ου αιώνα.
Φυλάσσεται στο ομώνυμο παρεκκλήσιο
της Ι.Μονής Ευαγγελισμού Θεοτόκου Ικαρίας

Με τη βοήθεια των κατοίκων της Χίου και της Σμύρνης βοηθά τον Νήφωνα τον Χίο στην ανέγερση της ιστορικής Ιεράς Μονής του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου στην Ικαρία, όπου και μεταβαίνει για να ασκητεύσει μαζί του για κάποιο χρονικό διάστημα. Αργότερα στον περίβολο της Μονής ανεγέρθηκε ναός προς τιμήν του Αγίου Μακαρίου, όπου φυλάσσεται και παλαιά εικόνα του Αγίου, για να θυμίζει την αγιαστική και ασκητική του παρουσία στο νησί.

Επιστρέφοντας στη Χίο κηρύττει στους ναούς, ενισχύει οικονομικά τους φτωχούς, προσφέρει ανακούφιση και παρηγοριά σε όσους έχουν ανάγκη, εντείνει τους ασκητικούς του αγώνες, επικοινωνεί αδιάλειπτα με τον Θεό. Το 1782 εκδίδεται η πεντάτομη Φιλοκαλία, που αποτελεί μία ανθολογία από έργα ασκητικών και νηπτικών πατέρων. Αργότερα εκδίδονται τα έργα «Περί συνεχούς Μεταλήψεως», ο «Ευεργετινός» και η «Ιερή Κατήχηση του Πλάτωνα Μόσχας», ενώ στο Άγιο Όρος μεταφράζει έργα του Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου. Το έργο «Περί συνεχούς Μεταλήψεως» προκαλεί σχόλια και αντιδράσεις και η Σύνοδος του Πατριαρχείου το καταδικάζει ως επικίνδυνο και απόβλητο. Αργότερα όμως το βιβλίο δικαιώνεται και επαινείται από τον Πατριάρχη Νεόφυτο τον Ζ΄.

Στο ασκητήριό του ο Άγιος αναπτύσσει ιδιαίτερα και το αλειπτικό χάρισμα. Αναδεικνύεται ουρανόσταλτος οδηγός, ο οποίος με την πίστη και τη διδασκαλία του συμβουλεύει, εμψυχώνει και προετοιμάζει προς το μαρτύριο πολλούς νεομάρτυρες. Χάρη στην πνευματική καθοδήγησή του οδηγήθηκαν συνειδητά προς

το μαρτύριο ο Πολύδωρος ο Κύπριος (3 Σεπτεμβρίου 1794), ο πολιούχος της Μυτιλήνης Θεόδωρος ο Βυζάντιος (17 Φεβρουαρίου 1795), ο Μάρκος ο Νέος από την Σμύρνη (5 Ιουνίου 1801) και ο πολιούχος της Τριπόλεως Δημήτριος ο Πελοποννήσιος (14 Απριλίου 1803). Παράλληλα ενισχύει οικονομικά τον Αδαμάντιο Κοραή, που σπουδάζει στο Μονπελλιέ της Γαλλίας και βοηθάει στην έκδοση του Νέου Μαρτυρολογίου. Συνεργάζεται με τον επιστήθιο φίλο και βιογράφο του, Άγιο Αθανάσιο τον Πάριο για τη σύνταξη του Νέου Λειμωναρίου, το οποίο εκδίδεται το 1819 στη Βενετία από τον Νικηφόρο τον Χίο, που εποίησε και την Ακολουθία του Αγίου Μακαρίου.

I. N. Αγίου Μακαρίου Ελάτας, Χίος

Στις αρχές Σεπτεμβρίου του 1804 προσβάλλεται από ημιπληγία όλο το δεξιό μέρος του σώματός του, με συνέπεια να μην μπορεί να κουνηθεί και να γράψει για οκτώ μήνες μέχρι τις 17 Απριλίου του 1805, ημέρα κατά την οποία ο Γενάρχης του Φιλοκαλισμού παρέδωσε το πνεύμα του στον Πανάγαθο Θεό. Ενταφιάστηκε δεξιά από τον ναό των Αγίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου, ο οποίος από τότε μετονομάστηκε από τον ευσεβή χιακό λαό σε ναό του Αγίου Μακαρίου. Η ανακομιδή των λειψάνων του Αγίου, που φυλάσσονται σε ναούς και μοναστήρια της Χίου και της Κορινθίας, αλλά και στο Άγιο Όρος, πραγματοποιήθηκε το 1808.

Αγία Τράπεζα Ιερού Παραβήματος

Αγίου Μακαρίου Κορίνθου Ιερού Ναού

Κοιμήσεως Θεοτόκου Καλλιμασιάς Χίου

Μετά την Κοίμηση του Αγίου ο εκ Θεσσαλίας μοναχός Κωνστάντιος από αγάπη και σεβασμό στον δάσκαλο και γέροντά του, Άγιο Μακάριο, τον οποίο γνώρισε στην Ύδρα, ανεγείρει τους δύο πρώτους ναούς προς τιμήν του, το 1815 στο χωριό Ελάτα της Χίου και γύρω στο 1820 στο χωριό Μύλοι της Σάμου. Το 1987 θεμελιώθηκε ο περικαλλής ιερός ενοριακός ναός του Αγίου Μακαρίου στο Ξυλόκαστρο Κορινθίας στη θέση μικρότερου μονοθάλαμου ιερού ναού. Ο νέος μεγαλόπρεπος ναός εγκαινιάστηκε στις 15 Μαΐου 2005 επ' ευκαιρία της επετειακής συμπληρώσεως 200 ετών από την οσιακή Κοίμηση του Αγίου (1805-2005). Ναοί επ'ονόματι του Αγίου υπάρχουν επίσης στις Ιερές Μονές Ευαγγελισμού Θεοτόκου Ικαρίας (περιοχή Λευκάδα Αγίου Κηρύκου), Αγίων Κηρύκου και Ιουλίττης Σιδηροκάστρου Σερρών και Προφήτου Ηλιού Ύδρας, στα Τρίκαλα και τα Μερτικείκα Κορινθίας, στην Καρυά Λευκάδος και στο Κάθισμα της Παναγίας Κουμάνας Πάτμου, ενώ κλίτος αφιερωμένο στον Άγιο Μακάριο υπάρχει στον περικαλλή ιερό ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου Καλλιμασιάς Χίου, το οποίο εγκαινιάστηκε το Σάββατο της Διακαινησίμου 3 Μαΐου 2003. Ο Άγιος Μακάριος

τιμάται επίσης στο επ' ονόματι των Αγίων Κολλυβάδων Πατέρων ανεγερθέν παρεκκλήσιο της Ιεράς Μονής Αγίου Νικολάου Άνδρου, καθώς και στην Ιερά Μονή Παναγίας Παντανάσσης Κερατέας Αττικής, όπου εγκαταβιώνει πλέον η γυναικεία αδελφότητα της Ιεράς Μονής Αγίων Κηρύκου και Ιουλίττης Σιδηροκάστρου, συνεχίζοντας το έργο της προς δόξαν Θεού και δια πρεσβειών του προστάτου και εφόρου της Μονής, Αγίου Μακαρίου του Νοταρά.

Ο θεμελιωθείς το 1987 και εγκαινιασθείς το 2005

ιερός ενοριακός ναός του Αγίου Μακαρίου στο Ξυλόκαστρο Κορινθίας

Αναρίθμητα είναι τα θαύματα, που με τη χάρη του Θεού τέλεσε ο Άγιος στην πορεία των 200 και πλέον ετών από την οσιακή του Κοίμηση στις 17 Απριλίου του 1805 μέχρι τις ημέρες μας, ώστε να παραμένει στη συνείδηση των ορθοδόξων ως ο ενάρτεος, δημιουργικός και φιλόστοργος ποιμενάρχης, ο μεγάλος διδάσκαλος του Γένους, ο ταπεινός διάκονος Χριστού, ο ουρανόσταλτος οδηγός ψυχών, ο μελετητής και εφαρμοστής των θεωρητικών και πρακτικών νηπτικών κειμένων, ο συγγραφέας ψυχοσωτήριων βιβλίων, ο θαυματουργός άγιος.

Βιβλιογραφία

1. Θεοδωροπούλου Αριστείδου Γ., Ο Άγιος Μακάριος ο Νοταράς Αρχιεπίσκοπος Κορίνθου (1731 - 1805), Δελτίο Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών, τεύχος 40, Κιάτο 2006
2. Θεοδωροπούλου Αριστείδου Γ., Ο Άγιος Μακάριος ο Νοταράς, Εφημερίδα «Σαμιακόν Βήμα», Αρ. φυλ. 3628, 19-05-2008.
3. Θεοδωροπούλου Αριστείδου Γ., Ο Άγιος Μακάριος ο Νοταράς και η ευδόκιμος παρουσία του στην Ύδρα, Το Μοναστήρι και το Εκκλησιαστικό Μουσείο Ύδρας, Εκδόσεις Μίλητος, Α΄ Έκδοση 2009.
4. Θεοδωροπούλου Αριστείδου Γ., Άγιος Μακάριος Ξυλοκάστρου -Ένας περικαλλής ναός αφιερωμένος στον θαυματουργό ιεράρχη της Κορίνθου, Εφημερίδα «Ημερήσια Κορίνθου», Αρ. φυλ. 7338,09 -04-2010
5. Θεοδωροπούλου Αριστείδου Γ., Ο Άγιος Μακάριος ο Νοταράς και η διέλευσή του από την Κεφαλληνία, Περιοδικό «Οδύσσεια Κεφαλλονιάς -Ιθάκης», τεύχος 2010
6. Ο Άγιος Μακάριος Νοταράς: Γενάρχης του Φιλοκαλισμού -Μητροπολίτης Κορίνθου (Πρακτικά Συνεδρίου), Αθήνα 2006
7. Παπαδοπούλου Στυλιανού Γ., Ο Άγιος Μακάριος Κορίνθου, Εκδόσεις «Ακρίτας», Α΄ Έκδοση, Αθήνα 2000.
- 8.

Χαροκόπου Αντωνίου Ν., Ο Άγιος Μακάριος ο Νοταράς Μητροπολίτης Κορίνθου (1731 - 1805), Έκδοτικός Οίκος «Αστήρ», Αθήναι 2001.

Πηγή: <http://syndesmosklchi.blogspot.gr>